

ESKİ/YENİ TOPLUMSAL HAREKETLER BAĞLAMINDA İZMİR'DEKİ HAYVAN HAKLARI SAVUNUCULARI

* * *

ANIMAL RIGHTS DEFENDERS IN IZMIR WITHIN THE CONTEXT OF OLD/ NEW SOCIAL MOVEMENTS

Orhan YILDIRIM*

ÖZ

Sosyal hareketler, var olan yerel veya küresel bir sorundan kaynaklı doğmaktadır. Tarihin hemen-hemen her döneminde insanlar bazı sorunlara tepkilerini ortaya koymak ve sorunu ortadan kaldırmak için sosyal hareketler başlatmışlardır. Bazen hareketlere katılan insanlar amacına ulaşmış bazen de çok ağır şekillerde cezalandırılmışlardır. Eski/yeni toplumsal hareket tartışması genelde sosyal bilimlerde, özelde sosyolojide 1960'lı yıllarda yapılmaya başlamıştır. Dönemin düşünürlerinden bazıları, eski toplumsal hareket olarak nitelendirilen işçi sınıfı ile yeni toplumsal hareket olarak görülen ekoloji, LGBT-İ, barış ve kadın hareketi gibi hareketleri birbirinden ayırırken, bazı düşünürler bu ayrımın yapılamayacağını, eski/yeni hareketlerinin birbiriyle ilişkili olduğunu söylerler. Bu çalışmanın amacı eski/yeni tartışmaları bağlamında İzmir'de hayvan hakları savunucularını değerlendirmektir. Hayvan hakları hareketinin talepleri, örgütlenme biçimi, mücadele yöntemleri ve diğer hareketlerle olan ilişkileri üzerinden yeni bir toplumsal hareket örneği olup olmadığı tartışılmıştır. Çalışma İzmir'de hayvan hakları mücadelesi veren Ege Hayvan Hakları Federasyonu, Sehayder Derneği, Islak Burunlar Hayvan Hakları Derneği, Hipder Derneği, Afalina Hayvan Hakları Topluluğu ve Ege Üniversitesi Hayvan Hakları Topluluğu ile yapılmıştır. Bu gruplar dışında İzmir'de hayvan hakları mücadelesi veren diğer hareketler çalışmanın kapsama alanına dâhil değildir. Çalışmada yoruma dayalı cevaplar elde etmek için nitel araştırma yöntemi kullanılması uygun görülmüştür. Teknik olarak ise derinlemesine görüşme tekniğine başvuru yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hayvan Hakları Hareketi, Eski Toplumsal Hareketler, Yeni Toplumsal Hareketler, İzmir

ABSTRACT

Social Movements arise from an existing local or global problem. In almost every period of history, people have started social movements to show their reactions to some problems and to eliminate the problem. Sometimes the people who participated in the

* Araştırmacı. İzmir.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2401-1316> ♦ e-Mail: orhanyildrmyldrm@gmail.com

movements achieved their goal, and sometimes they were punished in very severe ways. The old/new social movement discussion started to be made in social sciences in general and sociology in particular in the 1960s. While some of the thinkers of the period clearly distinguish between the working class, which is described as the old social movement, and the movements such as the ecology, LGBT-I, peace and women's movement, which are considered as the new social movement, some thinkers emphasize that this distinction cannot be made and that the old/new movements are interrelated. The aim of this study is to evaluate animal rights defenders in Izmir in the context of old/new debates. It has been discussed whether the animal rights movement is an example of a new social movement based on its demands, organizational form, method of struggle and its relationship with other movements. The study was carried out with the Aegean Animal Rights Federation, Sehayder Association, Wet Noses Animal Rights Association, Hipder Association, Afalina Animal Rights Society and Ege University Animal Rights Society, which fight for animal rights in İzmir. Other than these groups, other organizations that fight for animal rights in İzmir are not included in the scope of the study. In the study, it was deemed appropriate to use a qualitative research method to obtain answers based on interpretation. Technically, indepth interview technique was used.

Keywords: *Animal Rights Movement, Old Social Movements, New Social Movements, İzmir*

1. Giriş

Literatüründe kabul edilen ortak tanıma göre sosyal hareketler, birbiriyle dayanışan, ortak bir fikir ve duygu paylaşan haksızlık ve eşitsizlik gördükleri bir yerde tepkinin kaynağı olarak gördükleri aktör veya kurumlara karşı protestolar düzenleyen gruplardır (Bayhan, 2014: 26). Sosyal hareketlerin temelinde eylem bulunmaktadır. Kolektif hareketler genellikle egemen gücü zor durumda bırakmayı hedefleyen, çok kişinin katıldığı eylemlerdir. Genel olarak sosyal hareketleri, var olan bir sorunu çözmek, toplumda meydana gelen olumlu-olumsuz bir değişimi desteklemek veya karşısında durmak için belli bir grup tarafından yürütülen kolektif faaliyetler olarak tanımlamak mümkündür (Balkaya, 2014: 42-43).

Sosyal hareketleri tanımlamada Gustave Le Bon'un "Kitleler Psikolojisi" adlı kitabı önemli bir yer teşkil etmektedir. Kolektif hareketlere psikolojik açıdan yaklaşan Le Bon, sosyal hareketlerin temelini zihinlerde ortaya çıktığını ardından insanların birbirleriyle fikirlerini paylaştığını belirtir. Önce teorik olarak ortaya çıkan görüşler zamanla eyleme dönüşür (Le Bon, 2009: 7). Le Bon'a göre belli amaçlar için yan yana gelmiş olan kitleler bireysel farklılıklarını bir kenara bırakıp ortak bir ruhla hareket ederler. Başka bir şekilde söylemek gerekirse kolektif hareket eden insanlar bireysel mücadele etmezler. Kolektif yani ortak bir akılla hareket ederler (2009: 18). Alain Touraine göre ise sosyal hareket "birbirleriyle hâkimiyet ilişkileri ve çatışma düzleminde karşı karşıya

gelen, aynı kültürel yönelime sahip ve bu kültürün ürettiği aktivitelerin toplumsal kontrolü için mücadele eden aktörlerin hareketidir” (Touraine, 1999: 44).

Toplumsal hareketler toplumsal alanda var olan bir sorundan kaynaklı olarak ortaya çıkarlar. Bu sorunun giderilmesi için bir araya gelen kesimler, bir hareketin ortaya çıkmasına yol açarlar. Hareket etrafında toplanan insanların ortak düşüncesi sorunu görünür kılmaya çalışmak ve daha fazla kişinin hareket etrafında birleşmesini sağlamaktır. Hayvan hakları savunucularını da bu bakışla düşünülebilir. Hayvan hakları savunucuları hayvanların sokak ve caddelerde; aç ve susuz kaldığını, öldürüldüğünü, işkence edildiğini, tecavüze uğradığını ve hayvanın ticari metaya dönüştüğünü vurgularlar. Hareketin temsilcileri haksızlıkları bir toplumsal olgu olarak görmekte ve bunun üzerinden örgütlenip mücadele etmektedirler.

2. Eski/Yeni Toplumsal Hareketler

Fransız devrimi, sanayileşme ve kentleşme gibi birbiriyle ilintili büyük çaplı değişimler Avrupa'nın toplumsal yapısının değişmesine yol açmıştır. Bu değişimlerle birlikte yeni toplumsal sınıflar ortaya çıkmıştır. Ortaçağ döneminin mülk sahipleri olarak bilinen aristokratlar sınıfına ek olarak yeni toplumsal sınıflar (burjuva- proletarya) ortaya çıkmıştır. Karl Marks, üretim araçlarına sahip kesimleri burjuva sınıfı, üretim araçlarına sahip olmayan kesimleri ise proletarya sınıfı olarak tanımlamıştır (Marx ve Engels, 2015: 55). 19. yüzyılın ikinci yarısında insanlar sanayileşme, kentleşme ve modernleşmenin getirmiş olduğu eşitsizliklerle mücadele etmek için örgütlenip bir araya gelmişlerdir. İşçi sınıfı kapitalist-modernitenin ekonomik eşitsizliklerine karşı bir tepki hareketi olarak doğmuştur.

1960'lı yıllar, dünyada köklü değişim ve dönüşümlerin yaşandığı ekonomik, sosyal ve politik yapıların çok hızlı bir şekilde değiştiği bir dönemdir. Modernleşme, kentleşme ve hızlanan sanayileşme, toplumsal değişimleri etkilemiştir. Bu değişim ve dönüşümlerle birlikte toplumsal alanda yeni hareketler ortaya çıkmıştır. Eski/yeni toplumsal hareketler tartışması bu yıllarda yapılmaya başlanmıştır. 1800 ile 1960'lı yıllar arasında ortaya çıkan hareketler “eski”, 1960'dan sonra ortaya çıkan hareketler ise “yeni” olarak tanımlanmıştır. Bu ayrımı yapan düşünürlere göre eski hareket olarak tanımlanan işçi hareketinin merkezinde ekonomik talepler bulunurken, yeni olarak ortaya çıkan ekoloji, LGBT-İ, kadın, barış aktiviteleri, etnik köken ve dini hareketlerin merkezinde ise kültürel talepler bulunur (Çayır, 2016: 16-17).

1968'de Fransa'da başlayan, ardından dünyanın çoğu yerinde etkileri hissedilen öğrenci hareketleri yeni toplumsal hareketlerin çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu hareketlerin yeni olarak tanımlanması kronolojiden çok bu hareketlerin taleplerinden kaynaklanmaktadır. Yeni olarak nitelendiren bu hareketler politik iktidarla değil kültürel değişim ve gündelik hayatın dönüştürmesi ile ilgilenirler (Bayansar ve Bozkurt, 2016: 278). Aslında kadın hareketleri, etnik hareketler vb. yeni olarak nitelendirilen hareketlerin tarihi de işçi sınıfı gibi eskilere kadar götürülebilir. Örneğin, düşünürler tarafından yeni olarak tanımlanan kadın hareketi, 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu

hareket ilk dönemlerinde işçi sınıfı ile ilintili olduğu için hareketi ayrı tartışmak kolay görünmemektedir. Ancak kadın hareketinin doğuşunun işçi hareketinden ayrı olduğunu iddia eden düşünürler de bulunmaktadır.

1960'lardan sonra ortaya çıkan yeni toplumsal hareketleri kavramsallaştırmaya çalışan iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Birincisi ABD'de ortaya çıkan ve yeni hareketleri politik düzeyde ele alan "Kaynak Mobilizasyonu Paradigması", ikincisi ise Avrupa'da ortaya çıkan yeni hareketlerin kültürel boyutuna gönderme yapan "Yeni Sosyal Hareketler Paradigması" dır. Kaynak mobilizasyonu paradigması çağdaş hareketleri, kaynakların farklı biçimde dağıtımını üzerinden ele alır. Bu paradigma her ne kadar homojen bir oluşum olmasa da genel olarak bireylerin çıkarlarının rasyonel bir takibi olduğunu ileri sürer. Toplumsal hareketin başarısını tanıma, elde etme veya maddi kazancın artırılması üzerinden ele alır (Çayır, 2016: 18). Kaynak mobilizasyonu paradigmasının en önemli düşünürü Charles Tilly'dir. Tilly, işçi sınıfı hareketini aktif ve ofansif (hücumla yönelik) olarak nitelendirirken yeni hareketleri ise tepkisel ve defansif (savunma) olarak görür. Bu açıdan toplumsal hareketleri, hakim güç ve kaynakların dağıtımında değişim talep eden oluşumlar olarak tanımlar (Tilly, 2008). Bundan dolayı bu paradigmayı savunan düşünürler, yeni ortaya çıkan hareketleri daha önceki hareketlerden (işçi sınıfı) bir kopuş olarak görmek yerine, eski/yeni hareketler arasındaki benzerliklere vurgu yaparlar. Hatta yeni hareketleri eski hareketlerin bir devamı olarak görürler (Topal Demiroğlu, 2014: 135).

Avrupa'da ortaya çıkan yeni sosyal hareketler paradigması ise ekonomik sorunlar yerine, eşitlik, farklılık, katılım ve kimlik gibi konulara yoğunlaşır. Yeni hareketlerin politik olmadığını, hareketlerin değerler gibi kültürel taleplerde bulduklarını ifade eder. Paradigmayı savunan düşünürler, eski hareketlerin "makro" taleplerde bulduklarını yeni toplumsal hareketlerin ise "mikro" taleplerde bulduklarını belirtirler (Topal Demiroğlu, 2014: 135). Örneğin, LGBT-İ hareketi, iktidarı alaşağı etmek için değil anayasada farklı cinsiyetlerin tanınması ve kamusal alanda cinsel kimlikleriyle özgür bir şekilde hareket edebilecekleri güvenli alanların oluşturulması için mücadele eder (Erdoğan ve Köten, 2014: 102-104). Bu hareketin en önemli düşünürlerinden biri Alain Touraine'dir. Ona göre, yeni hareketler çatışmacıdır fakat eski hareketler gibi iktidara radikal bir şekilde karşı değil, muhaliftir ve kültürel alanı dönüştürmek için iktidara muhalefet ederler (Touraine, 1999). Yeni toplumsal hareketleri eski hareketlerden ayıran bir başka nokta da mücadeleyi iktisadi alandan çok kimliği rahatça ifade edebilecekleri kültürel alana kaydırmalarıdır. Yeni hareketlerin katılımcıları eski hareketlerin katılımcılarından farklı olarak kendilerini sağ-sol, liberal-muhafazakar gibi tanımlamalarla tanıtmazlar (Offe, 1999).

Kapitalist ekonomik sistemi yıkmak ve yerine sosyalizme dayalı eşitlikçi bir ekonomik sistem getirmek gibi makro bir hedefi olan işçi sınıfı hareketi, homojen bir grup olarak tanımlanırken, yeni olarak görülen (çevre hareketi, LGBT-İ hareketi, kadın hareketi, barış hareketi) hareketler daha heterojen oluşumlar olarak tanımlanır. "Eskinin aktörleri işçiler olduğu için alt sınıf olarak olurken, yeni toplumsal hareketin aktörleri Bourdieu'cü bir ifadeyle sosyal/kültürel/simgesel sermayeleri nedeniyle farklı bir habitus evreninde var olan ve etnik, kültürel, dini ve cinsel kimliklerine vurgu yapılan orta/üst

sınıflara mensup bireyler olarak görülmektedir” (Erdoğan ve Köten, 2014: 94). Kaynak mobilizasyonu paradigmasından farklı olarak bu paradigma, eski/yeni hareketlerin birbirinden farklı olduğunu, bu nedenle de birbirinden kopuk olduğunu vurgular.

3. Araştırmanın Amacı

Hayvan hakları mücadelesi 19. yüzyılda başlamasına rağmen geniş kesimler tarafından savunulması ve kamusal alanda görünürlük kazanması son yıllarda olmuştur. Avrupa ülkeleri ve ABD gibi gelişmiş ülkeler, hayvan haklarını çözme konusunda diğer ülkelere öncülük etmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler ise bu konuda batıyı örnek almaktadır. Evrensel bir sorun olarak görülen hayvanlara kötü davranma sorunu son dönemde Türkiye’de artan bir ilgi görmektedir. Doğrudan bu sorunla ilgilenen ve aktif mücadele eden oluşumlar bulunmaktadır. Bu gruplar hayvan haklarını korumak, farkındalık yaratmak ve hayvan haklarına saygılı bilinçli bir toplum oluşturmak için çalışmalar yürütmektedir. Bu bakımdan çalışma kapsamında, İzmir’deki hayvan hakları hareketini eski/yeni toplumsal hareketler bağlamında tartışmak amacıyla, İzmir’de aktif olarak faaliyet yürütmekte olan hayvan hakları savunucusu gruplarla görüşmeler yapılmıştır. Bunun yanında Türkiye’de daha önce var olan ancak son yıllarda artış gösteren, sahihsiz sokak hayvanları sorunu günümüzde devam etmektedir. Örneğin, insanların ölmelerine trafik kazalarının yaşanmasına, insanların kuduz gibi çeşitli hastalıklar kapmasına ve güvenlik gibi sorunlara neden olmaktadır (Kırışık ve Öztürk, 2021: 360). Bu açıdan bu çalışmanın bir diğer amacı sahihsiz sokak köpekleri konusunda hayvan hakları savunucularının görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Bu konuda yaşanan tartışmalar tespit edilerek bunların çözümü için öneriler getirmek hedeflenmektedir.

4. Hayvan Haklarının Tarihsel Gelişimi

İnsanlık tarihi boyunca insanlar ilişki kurdukları toplumlarla hukuk kuralları oluşturmuşlardır. Fakat bazı devletler insanların diğer canlı türlerine karşı nasıl bir tutum sergilemesi gerektiği ile ilgili hukuk kuralları koyarken bazıları koymamıştır. 20. yüzyılda Batı’da ortaya çıkan hayvan hakları hareketi, hayvan-insan ilişkisini felsefi bir zeminde ele almış, kadın hakları ve insan hakları gibi hayvan haklarının da olması gerektiğini belirtmiştir (Yaşar ve Yerlikaya, 2004: 39). Ancak burada hak konusunda insanlar ve hayvanlar eşit midir, gibi bir sonuç çıkarmak gerekir. Her canlının yapı, zekâ ve yetenek konusunda farklılıkları olabilir fakat her canlıya eşit davranılması gerektiği ifade edilmelidir.

Hayvan hakları hareketinin kökeni 18. yüzyılda evcil hayvanlara yapılan zulümleri önlemek için bir araya gelen insanlara dayanmaktadır. Hayvan hakları hareketi; spor için hayvanlara yapılan eziyeti, daha çok süt ve yumurta vermesi için kümes hayvanlarına yapılan eziyetler ve erken dönemde kuzuların kesilmesi gibi kötü koşulları engellemek için bir araya gelmişlerdir. Hayvanların psikolojik, sosyal ve duygusal yönlerinin tespit edilmesi için hayvanlar üzerinde yapılan bilimsel çalışmalar, hareketin büyümesini sağlamıştır (Ünder, 1996: 164-170).

Hayvanlara karşı davranış konusunda genel olarak antroposantrizm (insan mer-

kezcilik) ve fizyosentrizm (doğa merkezci) olmak üzere iki farklı yaklaşım olduğu söylenebilir. İnsan merkezci yaklaşım, Aristoteles'in de söylediği gibi bütün hayvanların insan için yaratıldığını iddia ederek insanların hayvanlardan üstünlüğüne gönderme yapmıştır. Descartes de insan merkezci düşünceyi savunan bir felsefe ortaya koymuştur. Descartes çevreyi madde ve ruh diye ikiye ayırır. İnsanlar ve hayvanların vücudunu madde olarak görür. Fakat insanın konuşma, düşünme gibi özelliklerinden dolayı hayvandan farklı bir ruha sahip olduğunu iddia ederek "hayvanların bir makineden farksız olmadığını" belirtir. Kant ise hayvanların ıstırap ve acı çekebileceğini söylemiş, fakat onların haklarının olması gerektiği görüşünü ileri sürmüştür (Savaş ve diğerleri, 2009: 55).

Fizyosentrizm görüşünü savunan düşünürler ise "dünyadaki hiçbir canlı türünün diğer türe üstünlüğü yoktur" görüşünü savunmaktadır. Tabii ki burada insanlar da kast edilmektedir. Fakat türlerin birbirinden farklı biyolojik özellikleri bulunmaktadır. Her türün biyolojisi diğer türlerin biyolojisiyle bağlantılıdır. Bu açıdan bütün türlere bir bütün olarak bakmak gerekmektedir. Bu görüşü savunan düşünürlere göre insanları diğer türlerinden ayıran en önemli özellik beyinsel yetilerinin iyi gelişmiş olmasıdır. Fakat bu yeti insanın diğer türlerden üstün olduğu anlamına gelmez (Savaş ve diğerleri, 2009: 55).

Hayvanlar üzerine deney yapma geleneği eskilere dayanmaktadır. 18'inci yüzyıla kadar genel olarak düşünürler hayvanlar üzerine yapılan deneylere karşı çıkmamış hatta Descartes ve Kant gibi önemli filozoflar bunu meşru görmüştür (Ergün, 2010: 222). Jeremy Bentham 1789 yılında yazdığı "Ahlak ve Yasama İlkeleri" adlı eserinde bu düşünürleri eleştirmiş hayvanların da insanlar gibi ağrıları, acıları ve duyguları hissederek varlıklar olduğunu ortaya koymuştur. Bu açıdan hak talep etmenin sadece insanın hakkı olmadığını hayvan hakları talep etmenin de mümkün olduğunu iddia etmiştir. Hayvan hakları savunucuları 19. yüzyılda artmasına rağmen, hayvan üzerinde yapılan deneylerde azalma olmamış tam tersi artma olmuştur (Regan, 1983). Dünyada hayvan haklarını savunan ilk dernek "The Victoria Street Society" adıyla 1875 yılında İngiltere'de kurulmuştur. Hayvanlar üzerindeki deneyleri engellemek ve hayvanlar konusunda duyarlılığı artırmak için İngiltere'nin hemen arkasından Almanya, ABD ve diğer Batı ülkelerinde hayvanları koruma dernekleri kurulmuştur. İngiltere'de hayvan hakları derneğinin faaliyetleri sonucunda hayvanlarla ilgili ilk etik yasa 1876 yılında "Hayvanlara İnsancıl Davranma Yasası" adıyla çıkarılmıştır. Bu yasayla hayvanlar üzerinde yapılacak deneyler eyalet sekreterliğinin iznine bağlanmıştır. Yasayla, İngiltere uzun bir süre hayvan haklarının korunmasını sağlayan tek ülke olmuştur (Poyraz, 2000).

Almanya'da Hitler, 1933 yılında iktidara geldikten hemen sonra çıkartılan yasa ile insanlık tarihinden bu yana hayvanların insanlara göre değil sadece doğal bir varlık olarak korunması gerektiği belirtilmiştir. Dönemin koşullarına göre iyi bir yasa olduğunu söylenebilir (Yaşar ve Yerlikaya, 2004: 42). Avrupa'da hayvanlara ilişkin etik komitelerin kurulması 1970'li yıllardan sonra başlamıştır. Bu gelişmelerden sonra, UNESCO tarafından 15 Ekim 1978'de Paris'te "Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi" ilan edilmiştir.

Hayvan refahı konusu son 50 yıldır sosyal bilimler literatüründe teorik tartışmaların merkezinde yer alan konulardan bir tanesidir. Hayvanların refahını savunan

düşünürler hayvanlara yönelik olumsuz davranışların insan tarihi kadar eski olduğunu vurgulamaktadır. Hayvan refahı tartışmalarının merkezinde yer alan hayvanların içinde buldukları şartlarının düzeltilmesini dile getiren teorisyenlerden bir tanesi “Faydacı Yaklaşımı” benimseyen ahlak filozofu Peter Singer’dir. 1976 yılında yayınlanan “Hayvan Özgürlüğü: Hayvanlara Yönelik Davranışlarımızda Yeni Bir Etik” adlı kitabında Singer, hayvanların da aynı insanlar gibi acı ve haz duyduklarını bu açıdan onların da ahlaki bir özne olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur (Singer, 1976: 40).

Tom Regan 1983 yılında “Hayvan Hakları Meselesi” adlı eserinde Singer’den farklı olarak daha radikal görüşler ortaya koymuştur. Regan (1983: 204), hayvanların da tıpkı insanlar gibi bir yaşamın öznesi olduklarını, bu açıdan hayvanların da hak temelli etik tasavvurların biricik öznesi sayılmaları gerektiğini iddia etmiştir. Her iki düşünür de kozmetik, turizm ve tekstil sektörleriyle hayvanların araçsallaştırıldığını, sportif ve avcılık gibi sosyal aktivitelerin hayvanlara zarar verdiğini söylemiştir. Regan’a göre hayvanlarda mutluluk, acı ve üzüntü gibi duygulara rastlanır, bu da onların *hayatın öznesi* olması gerektiğini gösterir (Kanatlı, 2022: 193).

5. Türkiye’de Hayvan Hakları

Türkiye’de ilk hayvan hakları derneği 1912 yılında “Himaye-i Hayvanat Cemiyeti” adıyla kurulmuştur. Cumhuriyet ilan edildikten sonra “Türkiye Hayvanları Koruma Derneği” olarak ismi değiştirilmiştir. Daha sonraki yıllarda Celal Bayar’ın talimatıyla “Hayvanları Koruma Derneği” (1955) kurulmuştur. İstanbul’da “Doğal Hayatı Koruma Derneği” (1975), “Hayvanların Yaşam Hakkını Koruma Derneği” (1988), “Doğal Hayatı Koruma Vakfı” (1996) gibi isimlerle hayvan haklarını savunan dernekler kurulmuştur (Melikoğlu, 2009: 39-42).

Türkiye’de sokak hayvanlarına (kedi-köpek) yapılan şiddetinin önüne geçmek hayvanların en iyi şekilde korunmasını sağlamak ve her türlü mağduriyetini gidermek amacıyla 2004 yılında 5199 sayılı “Hayvanları Koruma Kanunu” çıkarılmıştır. Kanunun 3f maddesine göre sahipsiz hayvan, sahibi veya koruyucusu olmayan ve kalacak yeri bulunmayan evcil hayvanlar olarak tanımlanmaktadır. 4b maddesine göre ise sahibi olmayan hayvanların da sahipli hayvanlar gibi bakılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kanundan hemen sonra 2006 yılında “Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği” çıkartılmıştır. Bu düzenlemelerle Türkiye’de sahipsiz köpek, kedi ve benzeri gibi hayvanlarla ilgili sorumluluk, belediyelere verilmiştir (Kırışık ve Öztürk 2021: 360). Ancak çıkartılan yasalar hem sahipsiz hayvan sorununu hem de insanların hayvanlardan dolayı yaşamış olduğu problemleri çözmediği söylenebilir. Türkiye’de sahipsiz köpek sorunu bir güvenlik sorunu olarak durmakta hatta etkisi gittikçe daha fazla artış göstermektedir. Türkiye’nin bazı şehirlerinde sokak hayvanı popülasyonu ciddi bir artış göstermiştir (Aydoğdu ve Meral, 2019:2131; www.izmir-vho.org, 2017). Başiboş sokak köpekleri çok ağır şartlarda hayatta kalmaya çalışmakta, bundan dolayı zaman zaman sahipli/sahipsiz diğer hayvanların ve canlıların zarar görebildiği durumlara yol açabilmektedirler.

6. Araştırma Deseni

Nitel araştırma yöntemi ile nicel araştırma yöntemi birbirinden farklılıklar göstermektedir. Nicel araştırmalar deney ve gözlem metodunu kullanarak sayısal veri elde etmeyi amaçlamaktadır. Nitel yöntemler ise yorumlayıcı yaklaşıma dayalı, “niçin” ve “nasıl” soruları üzerinden veri elde etmeyi hedefler. Nitel araştırmanın amacı tek doğruyu ortaya çıkarmak değil, çoklu doğrulara ulaşmaktır. Çünkü nitel araştırma rölativisttir. Nitel araştırmada araştırmacı araştırdığı konu hakkında kendi fikirlerini ortaya koyma hakkına sahiptir (Şimşek ve Yıldırım, 2018: 89-90). Araştırmada katılımcılara yoruma dayalı sorular yönetilmiştir. Bu açıdan nitel araştırma yöntemi kullanılması uygun görülmüştür. Teknik olarak “derinlemesine görüşme tekniği” kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği, ele alınan problemin bütün yönlerini ortaya koymaya çalışan, çok açık uçlu soruların sorulduğu, detaylı cevapların alınmasına imkân veren bir araştırma tekniğidir (Creswell, 2021: 43-46). Çalışma için de “yarı yapılandırılmış görüşme formu” hazırlanmış ve uygun görüldüğünde alt sorularda yöneltilmiştir.

Bu çalışmanın sahasını İzmir oluşturmakta, görüşmeler 2022 yılının kasım ve aralık aylarında yapılmıştır. Örneklemi ise İzmir’de hayvan hakları mücadelesi veren; Ege Hayvan Hakları Federasyonu, Sehayder Derneği, Islak Burunlar Hayvan Hakları Derneği, Hipder (Hayvanlar İçin Projeler Derneği) Derneği, Afalina Hayvan Hakları Topluluğu ve Ege Üniversitesi Hayvan Hakları Topluluğu oluşturmaktadır. Bu gruplar dışında İzmir’de hayvan hakları savunuculuğu yapan diğer oluşumlar, çalışmanın kapsama alanına dâhil değildir.

7. Araştırmanın Bulguları Ve Yorumlar

Tabloda görüşmecilerin yaşları, cinsiyetleri ve meslekleri gösterilmektedir. Görüştüğümüz katılımcıların en düşük yaşı 27 iken, en yüksek yaş 68’dir. Görüşlerini aldığımız dernek başkanlarının tamamı kadınlardan oluşmaktadır. Bu da bize hayvan hakları tartışmalarının toplumsal cinsiyetle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Katılımcıların mesleklerine bakıldığında; iki kişi avukatlık mesleğini icra ederken, serbest muhasebeci, ekonomist, makine mühendisi ve öğrenci olan birer kişi bulunmaktadır.

Tablo 1: Görüşmecilerin Demografik Özellikleri

İsimler	Yaş	Cinsiyet	Meslek
Ege Hayvan Hakları Federasyonu	68	Kadın	Avukat
Sehayder D.	65	Kadın	Serbest Muhasebeci
Islak Burunlar D.	61	Kadın	Avukat
Hipder D.	42	Kadın	Ekonomi (ihracat)
Afalina T.	35	Kadın	Makine Mühendisi
Ege Üniversitesi T.	27	Kadın	Öğrenci

7.1. Hayvan Hakları İle İlgili Katılımcıların Görüşleri

1970'lerden sonra dünyanın hızlı bir şekilde küresel bir köye dönüşmesi her şeyin değişiminde etkili olduğu gibi toplumsal hareketlerin taleplerinin değişmesine de yol açmıştır. Daha önce toplumsal hareketler olarak adlandırılan kitlesel tepkiler, 70'lerden sonra önüne yeni sıfatı da eklenerek artık yeni toplumsal hareketler olarak tanımlanmıştır. Gerçekten de yeni toplumsal hareketler; toplumsal, yönetsel, ulusal veya yerel çeşitli değişikliklere karşı tepki hareketleri olarak doğmuşlardır. Belirli bir etnik köken, cinsel kimlik veya ortak amaçlar çatısı altında toplanan sosyal hareketler, var olan egemen düzeni değiştirmek, bazı kurumları ortadan kaldırmaya çalışmak ve yenisini koymak için çabalarlar (Bozkurt ve Bayansar, 2016: 277). Hayvan hakları savunucuları, hayvan hakları mücadelesini genel olarak şu şekilde tanımlamaktadırlar:

“Birlikte yaşamak mümkün diyoruz. Dünyanın sadece bize ait olmadığını söylüyoruz. Eskiden de böyle bir sorun vardı. Hayvan hakları savunucularına aslında yaşam hakkı savunucuları demek daha doğru bir ifade olur. Bu bir sistem meselesi aslında bu sistem oturmadıkça hayvanlara yapılan zulümler, hayvanlara zabıta müdürleri zehir verdikleri sürece çabalarımız devam edecektir. Kararlı tutumumuz devam edecektir” (Sehayder Derneği, 65 Yaş).

“Bizim ülkemizde sistematik biçimde hayvan haklarını savunan bir hukuk yok. 5199 yasasıyla hayvan hakları koruma altına alınmıştır. Fakat yasa realitede hiç uygulanmıyor. Belediyelerin insani yöntemlerle köpekleri toplatıp, aşılayıp kısırlaştırması ve numaralandırarak bulunduğu yere tekrar bırakması gerekir. Ancak bu hiçbir belediye tarafından yapılmaz. Kurumlar görevini yapmıyor. Bakanlık tarafından bu konuda ödenekler verildiği halde ödeneklerin hiçbirisi bu amaçlama kullanılmaz” (Islak Burunlar Derneği, 61 Yaş).

Katılımcılar hayvanlara yapılan eziyet, tecavüz ve adaletsizlik durumlarının ortaya çıkmasını, 2004 yılında çıkartılan ardından eklemeler yapılan 5199 Sayılı Yasanın uygulanmamasından kaynaklandığını düşünmektedir. Görüşmecilerin tamamı bu yasaya olumlu bir açıdan bakmaktadır. Fakat var olan yasanın uygulanmasında ciddi problemler olduğunu düşünmektedirler.

“Dünyamızda her tarafın beton olmasından dolayı hayvanlar için ciddi sorunlar ortaya çıkıyor. Ormanlar yakılmış, HES'ler kurulmuş ve betonlar yükseliyor. Rant uğruna zeytin ağaçları kesiliyor, maden aramak için ve insanlar bile betonlara sıkışmış durumda bunu bir de hayvan için düşünün. İnsanlardan gördükleri darbe, şiddetler var” (Ege Hayvan Hakları Federasyonu, 68 Yaş).

“Barınma, beslenme, yaşam alanları gibi konularda hayvanlar gözetilmeden hareket ediliyor. Örneğin, mimari bir proje yapılırken biz hayvanları gözetmiyoruz. Bir bina yapıldığında kediler ve köpekler nerde barınacak. Genel olarak bizler bu dünyayı hayvanlarla paylaşıyoruz. Fakat icraatlerimizi gerçekleştirirken bunu gözetmiyoruz. Biz bunları

gözetlemek için mücadele ediyoruz. Bir yerden bir yol geçiyorsa bu yol yapılırken hayvanların da gözetilmesini sağlamak için mücadele ediyoruz” (Afalina Hayvan Hakları Topluluğu, Yaş 35).

Görüşmecilerinde belirtmiş olduğu gibi hayvan hakları savunucuları Türkiye’de Turgut Özal’ın ANAP’ıyla başlayan ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde artan neo-liberal politikaların doğaya zarar verdiğini belirtmektedir. Doğanın tahrip edilmesi, ormanların kesilmesi, barajların kurulması gibi olumsuz durumlar hayvanların doğasına zarar vermektedir. Bu da hayvanların doğadan kentlere inmesine, betonlaşmanın arttığı kentlerde ise hayvanların patileriyle kazıyacak bir alan kalmamasına yol açıyor. Yeni toplumsal hareketler, sorun olarak gördükleri toplumsal olayları değiştirmek ve dönüştürmek hedefindedir. Bu bağlamda yeni toplumsal hareketlerin mevcut veya yeni ortaya çıkan toplumsal sorunlara karşı yerelden örgütlenmeyle gerçekleşen eylemler olduğu görülmekte, Türkiye’deki hayvan hakları hareketi de bu kapsamda değerlendirilebilmektedir.

7.2. Hayvan Hakları Savunucularının Mücadele Etme ve Örgütlenme Biçimleri

Hayvan hakları hareketi; örgütlenmek, taleplerini geniş kitlelerle paylaşmak, sorun olarak gördükleri toplumsal olayları kamuoyunda görünür kılmak için medyayı kullanmaktadır. Sorunlarını medya aracılığıyla geniş kitlelerle paylaşarak onlardan destek talep etmekte, örgütlenmelerine katılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Medyadan farklı olarak hayvan hakları savunucuları sorunu çözüme kavuşturmak ve halk arasında sorunun daha fazla tartışılmasını sağlamak için çeşitli eylemler düzenlemektedir (Işık, 2013: 20).

“Sosyal medyayı kullanıyoruz. İki haftada bir sokak eylemleri yapıyoruz. Kafes içine giriyoruz, kafeste yaşamak böyle bir şey mesajı vermeye çalışıyoruz. Okullarda eğitim veriyoruz. İlkokul, lise düzeyinde hayvanlar konusunda eğitimler veriyoruz. Genelde davet alıyoruz ve biz de gönüllü olarak gidiyoruz” (Afalina Hayvan Hakları Topluluğu, Yaş 35).

Tunus’ta başlayan, ardından Mısır ve diğer Orta Doğu ülkelerine yayılan “Arap Baharı” olarak isimlendirilen eylem ve protestolar sosyal medya üzerinden örgütlenmişlerdir. Aynı şekilde İran’da 2009 yılında başlayan “Yeşil Devrim” olarak görülen protestoların da YouTube ve Twitter üzerinden geniş kesimlere ulaşıldığı belirtilmektedir. Hatta o tarihlerde gerçekleşen Moldova devrimi “Twitter Devrimi” lakabıyla anılmıştır (Kibaroğlu, 2011: 26-28). Bu açıdan yeni kitle iletişim araçları, kitlelerin örgütlenmelerinde en önemli araçlardan bir tanesidir. Hayvan hakları savunucularının görüşlerine bakıldığında en çok örgütlendikleri ve seslerini geniş kesimlere duyurdukları alanın sosyal medya olduğunu görülmektedir. Bunun yanında hayvan hakları konusunu görünür kılmak için görüşmeciler; kurumlarla görüşme, yazışma, tarım ilçe tarım müdürlükleriyle görüşmeler yapma, kısırlaştırma çalışmalarına katılma, farkındalık yaratmak için kafes içine girme, millî eğitim okullarında müdürlerin davetiyle eğitimler verme gibi farklı mücadele etme biçimlerini de kullandıklarını ortaya koymuşlardır.

“Kurumlarla görüşme, yazışma, hayvana eziyet edildiğinde tarım ilçe müdürlüklerine gitme, kısırlaştırma çalışmalarına katılma, barınak gibi yerlerin saha çalışmalarına katılıyoruz. İhtiyaç sahiplerine yardımcı olmaya çalışıyoruz. Sokakta gördüğümüz hasta kedileri kliniklere götürüyoruz” (Sehayder Derneği, 65 Yaş).

“Mitinglere katılıyoruz. Basın açıklamalarına katılıyoruz. Hayvanlara karşı yapılan haksızlıklara karşı beraber hareket ediyoruz. Sosyal medya, Whatsapp ve Instagram üzerinden insanları bu konularda bilgilendirmeye çalışıyoruz. Geçen mitingde yaklaşık 700-750 kişi vardık. Sosyal medyada 55 bine yakın takipçimiz var ve biz onlar aracılığıyla yayıyoruz” (Hipder Derneği, 42 Yaş).

Eski toplumsal hareketlerin en büyük hedefi iktidarı değiştirmek ve gelir dağılımı konusunda eşitlik temellinde bir düzen getirmek olduğu için sınıf etrafında bir örgütlenme sağlanırken, yeni toplumsal hareketler farklı konularda örgütlenmektedir. Hayvan hakları hareketinin iktidarı değiştirmek ve dönüştürmek gibi bir hedefi ve talebi bulunmamaktadır. Bu bakımdan gerekli görüldüğü takdirde devlet kurumlarıyla koordineli bir şekilde hareket etmişlerdir. Görüşmecinin de belirttiği gibi eylemlere valilikler genelde izin vermiştir.

“Aşamadığımız konularda izin alarak eylemler yapıyoruz. Genellikle valilik tarafından her zaman bize izin verilmiştir. Konya’da başına kürekle vurulan köpek için eylem yaptık. Herhangi bir hayvan çok mağdur olduğu durumlarda biz her zaman kaymakamlıklardan, ilçe müdürlüklerine gidiyoruz. İzmir’de çok güzel çalışan doğal yaşam parkı yöneticileri var. Bazı hayvanları bazen Gaziantep’teki Kilis’teki yerlere gönderiyoruz. Sosyal medya üzerinden de ortam oluşturuyoruz” (Ege Hayvan Hakları Federasyonu, 68 Yaş).

Yukarıda da değinildiği gibi Ege Hayvan Hakları Federasyonu Başkanı, valiliklerden eylem yapmak için izin talep ettiklerinde izin verilmeme durumuyla karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Fakat görüştüğümüz Islak Burunlar Hayvan Hakları Derneği Başkanı, eylem yapmak için izin talep ettiklerinde çoğu zaman iznin verilmediğini, dilekçe yazdıklarında dilekçelerinin kabul edilmediğini söylemektedir. Valiliğin eylem yapmak için bazı hayvan hakları savunucularına izin vermesi bazılarına izin vermemesi kurumlara güvensizliğe yol açabileceğini belirtmek gerekir.

“Hayvanların saldırıya uğradıklarını gördüğümüz durumlarda defalarca bu konuda dilekçe verdik. Fakat büyük çoğunluğu amacına ulaşmadı. Toplu gösterilerde polis bize engel oluyor. Bizi dikkate almıyorlar. Bizi farklı bir sınıf vatandaşı olarak görüyorlar. Valilik bize izin vermiyor. Derneklere izin vermiyorlar. Federasyonlara tek izin veriyorlar” (Islak Burunlar Derneği, 61 Yaş).

Basın açıklaması, oturma eylemleri ve protesto eylemleri gibi alanda yapılan eylemler, var olan sorunu çözmek ve sorundan haberdar olmayan kesimlere ulaştırmak

için kullanılan etkili mücadele yöntemlerinden birisidir. Hayvan refahını sağlamak için daha fazla protesto eylemleri düzenlenmesi gerektiği konusunda görüşmecilerin tamamının mutabık kaldığını söylemek gerekir.

7.3. Hayvan Hakları savunucularının Diğer Sosyal Hareketlerle İlişkileri

1970'lerde komünizmin krize girmesi dünya siyasetinde yeni gelişmelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. 80'lerde İngiltere ve ABD'deki neo-liberal politikalar, sermayenin küresel bir nitelik kazanmasına neden olmuştur. 19. yüzyılda ortaya çıkan ulus devletler, güçlerini çok uluslu şirketler ve ulus ötesi kurumlarla paylaşmaya başlamışlardır. Neo-liberalizm bir taraftan sermayenin küreselleşmesini sağlarken diğer taraftan bireysel özgürleşmenin yolunu açmıştır. Bu süreçte sivil topluma bir alan açılmış ve daha önce dillendirilmeyen veya dillendirme alanı olmayan insan hakları, demokrasi ve özgürlük gibi talepler ön plana çıkmıştır (Balkaya, 2014: 43). Buna uygun olarak görüşme gerçekleştirilen STK'ların sadece sokak hayvanlarına yönelik değil çevre sorunları ile de ilgilendikleri, çevreyi ve toplumu tüm unsurlarıyla bir bütün olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır.

“Aliağa'ya getirilmesi planlanan asbestli gemi olayında biz çevre hareketleriyle, TEMA'yla, diğer hareketlerle beraber protesto ettik. Biz bu geminin gelmesine karşıyız. Çünkü bitki ve hayvanlara zararlı olduğunu düşünüyoruz. Kısırlaştırma konusunda çevre hareketleriyle ortak hareket ediyoruz” (Sehayder Derneği, 65 Yaş).

“Örneğin bir yerde yangın çıktı ve yangınlar iyi yönetilmedi. Biz burada diğer toplumsal hareketlerle ortak hareket ediyoruz. Biz LGBT konusunu bir yaşam hakkı olarak görüyoruz ve onlara yönelik bir ayrımcılığa tepki veririz. Afalina topluluğu olarak kadın hareketine destek vermek amaçlı katıldığımız eylemler geçmişte çok oldu” (Afalina Hayvan Hakları Topluluğu, Yaş 35).

Yeni olarak görülen hareketlerin çoğu kapitalizme ve onun yaratmış olduğu tahribatlara tepki olarak ortaya çıkmışlardır. Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkış sebeplerinin birbirine benzediği söylenebilir. Bu hareketlerin ortaya koymuş olduğu taleplerde farklılıklar görülmekle birlikte benzer taleplerin de bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu bakımdan hareketler arasında akışkan (ilintili) ilişkiler bulunmaktadır. Sahadan elde edilen bilgiler de bunu doğrulamaktadır.

“Hayvan haklarına daha yakın Vegan-vejeteryan gruplarla ilişkilerimiz bulunmaktadır. TEMA'da duyuruyoruz. Ben et yemem ama et yiyen dostlarım var. Bu açıdan Vejeteryen ve Veganlar kadar katı değiliz. Babam ben karşı olduğum halde kurban keserdi” (Ege Üniversitesi Öğrenci Topluluğu, 27 Yaş).

“Ege Hayvan Hakları Federasyonu olarak bütün Ege'deki dernekleri kucaklamaya çalışıyorum. Çünkü bizim amacımız hayvan hakları ve hayvanların acılarına merhem olmak veya son vermek. Konya'daki

olayda diğer toplumsal hareketlerden olan insanlar da hayvanlara yapılan eziyeti gördü. Ve bir olmamız gerektiğini gördüler. 11 Aralık 2022 tarihinde tamamımız oradaydı” (Ege Hayvan Hakları Federasyonu, 68 Yaş).

Sınıf temelli hareketler büyük liderler ve bir merkez tarafından organize edilen gruplar olarak görülürken, yeni hareketler daha esnek ilişkilere ve adem-i merkezci bir yönetme biçimine sahiptir. Bu bakımdan yeni hareketlerde örgüte katılım, bireyin isteği doğrultusundadır. Grupların aldıkları kararlar diyalog yoluyla alınır (Çayır, 2016: 17). İzmir’deki Hayvan Hakları Derneklerin, toplulukların ve federasyonun protesto eylemi organize ederken birbirleriyle müzakere etmesi, lider merkezli bir hareket olmadıklarını gösteriyor. Bunun yanında bazı bireylerin hem hayvan hakları derneklerine üye olması hem de vegan veya vejetaryen grupların eylemlerine destek vermesi, hareketler arasında radikal keskin sınırların olmadığını, birbirleriyle temas eden gruplar olduklarını gösteriyor.

7.4. Hayvan Hakları Savunucularının Talepleri ve Hedefleri

Hayvan hakları savunucuları içinde değerlendirilen gruplar birbirinden farklı taleplere, eylem ve örgütlenme biçimlerine sahiptir. Hayvan hakları savunucularından bazıları çok radikal talepler ortaya koyarken bazıları daha ılımlı talepleri savunduklarını ortaya koymuştur. G-5 olarak kodlanan Afalina Hayvan Hakları Topluluğu, sivrisinek ve hamam böceği gibi canlı haklarını da savunduklarını, bu bakımdan hayvan hakları derken bütün canlıları kast ettiklerini söylemişlerdir.

“Biz bütün hayvanların yaşam hakkının olması gerektiğini düşünüyoruz. Fareyle yaşam zor olduğu halde biz yine de onu öldürmüyoruz. Yakalayıp gidip doğasına yani ormana bırakıyoruz. Öldürmeden insanların zararlı hayvanları kendisinden uzaklaştırması mümkündür” (Afalina Hayvan Hakları Topluluğu, Yaş 35).

Diğer hayvan hakları savunucuları Afalina Hayvan Hakları Topluluğu’ndan farklı düşünmektedir. Görüşmeciler hayvan hakları derken sivrisinek, hamam böceği gibi daha çok bakteri kısmına giren canlıları kast etmediklerini ortaya koymuşlardır.

“Türkiye’de sorunu olan bütün hayvanlar, öncelikle kedi ve köpekler fakat danaların da ineklerin de Türkiye’de sorunları var. Deve güreşine karşıyız, boğa güreşine karşıyız, hayvanların eğlence haline getirilmesine karşıyız. Yunus parklara karşıyız. Sirkelere karşıyız. Atların kesildiğini ve çok acı bir şekilde yapılanlar var. Ve bunların hepsinin önlenmesi gerekiyor. Yaban hayvanlarının da avlanmaması gerekir. Fakat öncelikle mücadele ettiğimiz alan kent hayvanlarıdır çünkü onlar bizimle, içimizdelerdir” (Ege Hayvan Hakları Federasyonu, 68 Yaş).

Eski/yeni toplumsal hareketler tartışmasının ortaya çıkmasının nedenlerinden bir tanesi eski/yeni hareketlerin talepleri konusunda yaşanan değişimlerdir. Eski olarak görülen işçi hareketlerin en önemli amacı iktidarı ele geçirmek ve dönüştürmek iken, yeni toplumsal hareketlerin böyle bir amacı yoktur. Touraine’e (1999) göre, yeni toplumsal hareketler makro hedefler yerine, daha mikro taleplerde bulunur. Ona göre iktidar için mücadele etme, yerini kültürel alanın dönüşümüne bırakmıştır. “Burada kültür, yaşamsal

olanın kurulduğu alan olarak tanımlanırken, kültürün temel çatışma alanı olması ise taleplerin materyal ve ekonomik olandan post-materyal değerlere doğru yön değiştirmesi ile ilgilidir” (Topal Demiroğlu, 2014: 136).

Yeni toplumsal hareketler materyal değerlerden ziyade, bireysel gelişim, ahlak, yaşam kalitesini geliştirmek ve özgürlük gibi post-endüstriyel değerlerin savunuculuğunu yapmaya başlamıştır. Yeni hareketlerin diğer hedeflerinden bir tanesi de sorun olarak gördükleri ve çözülmesini amaçladıkları konuyu siyasetin alanına taşımak ve kamuoyu önünde tartışılmasını sağlamaktır. Böylece yönetimi bu konuda adım atmaya zorlamaya çalışırlar. Hayvan hakları savunucularının taleplerine bakıldığında eski hareketler gibi makro talepleri savunmadıkları, taleplerinin kültürel alanla ilişkili mikro talepler oldukları görülmektedir.

“Binali Yıldırım başbakan iken ben onunla görüştüm. 20 yılığına hayvan bakanlığı kurun dedim. Nasıl çocuk mahkemeleri, aile mahkemeleri varsa aynı şekilde hayvan hakları mahkemelerinin de kurulması gerekir. ABD ve birçok ülkede bu var. Hayvana eziyet eden biri bir daha hayvan sahibi olmamalı bunun yasaklanması gerekir” (Ege Hayvan Hakları Federasyonu, 68 Yaş).

Ege Hayvan Hakları Federasyonu Başkanı, ABD ve diğer bazı ülkelerde hayvan hakları mahkemelerinin olduğunu ve Türkiye’de bu konuda açılması gerektiğı, savunmasız hayvan hakları hareketinin diğer ülkelerdeki hayvan hakları hareketlerinden etkilendiğini göstermektedir. Yeni toplumsal hareketler sadece ulusal değil, aynı şekilde küreseldir. Bu da bize yeni toplumsal hareketlerin akışkan ilişkilerinin sadece ulusal olmadığını, yeni toplumsal hareketlerin küresel diğer hareketlerle de ilişkilerinin olabileceğini göstermektedir.

“Hayvan hakları konusunda Milli Eğitim’de bu konuda ders açılması gerekir. Hâkimlere bile dersler verilmesi gerekir” (Ege Üniversitesi Öğrenci Topluluğı, 27 Yaş).

“Ülke çapında devlet politikasıyla bir kısırlaştırma seferberliğı başlatılmalıdır” (Afalina Hayvan Hakları Topluluğı, Yaş 35).

“Yurtdışından köpek getirilmesi hemen yasaklanmalıdır. Sibiry kurdu gibi bizim ülkemizin iklimine uygun olmayan hayvanların tekrar yaşam alanlarına götürülmesi gerekir” (Schayder Derneğı, 65 Yaş).

Hayvan hakları savunucularının geçici bir süreliğine hayvan haklarını savunan bir bakanlık oluşturması, hayvanların da tıpkı insanlar gibi yaşam haklarının olduğu bilincini aşmak için Milli Eğitim Bakanlığı’nın bu konuda dersler açması gerektiğı gibi talepler bulunmaktadır. Yine aynı şekilde var olan 5199 sayılı yasanın uygulanması ve barınakların gönüllü çalışacak STK’lara bırakılması, yurtdışından hayvan getirilmesinin yasaklanması, hayvanları ticarileştiren online sitelerin kapatılması gibi taleplerinin mikro talepler olduğu, işçi sınıfı gibi iktidar için risk teşkil edecek talepler ortaya koymadıkları, tüm taleplerinin sosyo-kültürel alanla ilgili olduğu söylenebilir. Bu bakımdan hayvan hakları hareketinin yalnızca bir iktidar eleştirisi içermediğini aynı zamanda var olan bir toplumsal düzen eleştirisi de içerdiğini söylemek gerekir.

“Talebimiz hayvanların hakkının bir devlet politikası olması yönündedir. 5199’un iyi uygulanması gerekir. Kabahatler kanununun değişmesi gerekir. Hayvanların kolunu kesen, gözlerini oyan, parçalayarak öldüren insanlara bir daha yapma şu kadar para öde deniliyor. Hayvan zarar görüyor ama devlet para kazanıyor. Bu yanlıştır” (Sehayder Derneği, 65 Yaş).

“Barınakların; gönüllü çalışacak dernek, STK ve federasyonlara devredilmesini talep ediyoruz. Derneklere ödenekler verilsin. Biz üstleniriz yaparız. İsterse zabıta da bizi denetleyebilir” (Islak Burunlar Derneği, 61 Yaş).

“Kesilmesine karşı değiliz. Fakat iyi şartlarda bakılması gerekir. İnsanların sadece parası vardır diye hayvan sahibi olmaması gerekir. Bakılacağı yerlerin de uygun olması gerekir. Biz hayvanın sütünden, etinden faydalanmasın demiyoruz. Sadece hayvanlara bakılan yerlerin iyi olması gerektiğini savunuyoruz” (Hipder Derneği, 42 Yaş).

Yukarda belirttiğimiz üzere hayvan hakları savunucularının talepleri sosyo-kültürel alana odaklanmakta ve bu taleplerle siyasallaşmaya çalışmaktadır. Bu hareketin talepleri, ekonomik eşitsizlikle ilgili değil, gündelik hayatta hayvanların yaşamış olduğu eziyetlerle ilgilidir. Genel olarak hayvan haklarının taleplerine bakıldığında işçi sınıfından ayrıldığını, düşünürlerin, klasik toplumsal hareketleri okudukları argümanlar üzerinden, hayvan hakları hareketinin okuyamayacağını söylemek mümkündür.

“Genel olarak söyleyebilirim ki eğitim seviyeleri yüksek insanlar bize destek vermektedir. Profesörler, avukatlar, doktorlar artık toplumda kanayan bir yara haline geldikleri için eğitilmiş kişilerin gözleri bu hayvanlara döndü. Ve artık çok eğitilmiş kişilerle beraber hareket ediyoruz” (Ege Hayvan Hakları Federasyonu, 68 Yaş).

“Bize destek veren ve eylem yaptığımızda gelen insanlar çoğunlukla eğitilmiş insanlardır” (Sehayder Derneği, 65 Yaş).

Yeni toplumsal hareketlerin öznelinin tek tip bir görünüm göstermeyen, farklı ekonomik, toplumsal ve kültürel çevrelerden gelen kesimlerden oluştuğu söylenilmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin aktörlerinin kentlerde yaşayan, hizmet sektöründe çalışan kesimlerden oluştuğu belirtilmektedir. Offe (1999: 66), yeni toplumsal hareketlerin tabanının üç grup insan tarafından temsil edildiğini vurgulamaktadır. Birincisini, yeni orta sınıf, ikincisini eski orta sınıf, üçüncüsünü ise iş piyasasının dışında kalan kesimler oluşturmaktadır. Hayvan hakları hareketini Offe’nin belirtmiş olduğu birinci grup kategorisinde değerlendirmek mümkündür. Hayvan hakları savunucularını sağ-sol, liberal-muhafazakâr gibi geleneksel kodlarla okumak mümkün görünmemektedir. Genel olarak bu hareketin aktörlerinin, eğitilmiş ve kentli kesimlerden oluştuğu söylenebilir.

7.5. Sahipsiz Sokak Hayvanlarına Bakış Açıları

Sahipsiz hayvan, düzenli kalacak bir yeri olmayan ona bakacak kimsenin olmadığı hayvanlardır. Sahipsiz hayvanlar denilince insanların aklına kedi ve köpek gelse de kırsal alanda yaşayan sahipsiz hayvanlar da kastedilir (Kandır, 2014: 9). Türkiye’de son dönemlerde sayıları artan ve ciddi bir güvenlik problemine yol açan başı-boş sokak

köpekleri bulunmaktadır. Bu açıdan biz katılımcılara, “sahipsiz sokak hayvanlarına nasıl bakıyorsunuz?” sorusunu yönelttiğimizde sokak köpeklerini anladıklarını söylemişlerdir. Bu nedenle bu konuyu, sokak hayvanlarından çok sokak köpekleri bağlamında tartışacağız.

Türkiye’de köpeklerin artan popülasyonu nedeniyle bazen elim olaylar yaşanmaktadır. Sokakta yaşayan köpekler sağlık problemlerine ve güvenlik sorununa yol açmakta ve her geçen gün bu sorunlar daha da artmaktadır. Sokak köpekleri çok ağır sokak şartlarında hayatta kalmaya çalışmakta fakat diğer taraftan evcil, yabani, sahipli köpeklere, kedilere vb. canlılara, hatta doğaya da bazen zararlar vermektedir. Sahipsiz köpekler; hastalık bulaştırma ihtimaline, dışkı sorunlarından dolayı çevre kirliliğine, çıkarttıkları seslerle insanları rahatsız olmasına, trafik kazalarına yol açabilip insanların yaralanmalarına, sakat kalmasına ve ölmesine bile bazen neden olabilmektedir. Bu bakımdan sokak köpeklerinin Türkiye’de toplumsal bir soruna neden olduğunu söylenebilir (Kırışık ve Öztürk, 2021: 361-362). İzmir’deki hayvan hakları hareketinin görüşleri şu şekildedir:

“5199 sayılı yasa kısırlaştırma aşılama ve yaşatma der. Biz bu açıdan bakıyoruz. Toplanmasının kesinlikle karşısındayız. Fakat agresif bir köpeğin toplanmasına karşı değiliz. Psikolojisi bozuk bir köpek olabilir. Davranış bozukluğu yaşayan bir köpek olabilir. Onun tabii ki alınması gerekir” (Afalina Hayvan Hakları Topluluğu, Yaş 35).

“Sürüler halinde biz tabii ki köpeklerin gezmesini doğru bulmuyoruz. Çünkü alfa köpekler var ve diğer sürüyü tıpkı insanlar gibi örgütleyiyor. Ve işaret ettiği an diğer insanlara zarar verebilir. Çocuklarımız, biz onların mağdur olmasını asla istemeyiz. Alfa köpeklerin alınması şarttır. Biz bütün hayvanların toplanmasını değil alfa köpekleri gibi risk ve örgütleyen köpeklerin toplanmasını savunuyoruz. Bunu diğer hayvanlar da toplanmasını ve insanlarla bir bütün şekilde yaşasınlar diye. Alfa köpekleri alındığı takdirde sorun çözülecektir” (Ege Hayvan Hakları Federasyonu, 68 Yaş).

Yukarıda görüşlerini paylaştığımız görüşmecilerin ortaya koyduğu gibi hayvan hakları savunucuları sokak köpeklerinin toplanmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Fakat insanlara ve diğer canlılara saldırabilen alfa köpeklerinin olduğunu, bu açıdan onların toplanması ve barınaklara alınması gerektiğini söylemişlerdir. Gerçekten de sadece insanlar ve diğer canlılar bu sorundan etkilenmemekte aynı şekilde saldıran köpeklerin de etkilendiğini vurgulamak gerekir. Örneğin; insanların köpeklere şiddet uygulaması, insanlar yiyecek vermedikleri için aç ve susuz kalmaları, belediyelerin aşı yapmaması; acı çekmelerine, acı içinde ölmelerine, trafik kazaları sonucu sakat kalmalarına veya ölmelerine yol açmaktadır.

Bu konuda yaşanan problemler sokak köpeklerinden kaynaklı ortaya çıkıyormuş gibi bir hissiyat olduğu görünüyor. Fakat çalışmanın başında verdiğimiz gibi yerel yönetimler, 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanununun gereklerini yerine getirirlerse sokak köpeklerinden kaynaklı problemlerin büyük çoğunluğu çözülecektir. Yasaya göre yerel yönetimlerin bütün sokak köpeklerini aşılama, saldırgan davranışlar gösteren köpeklerin

barınaklara alınması ve en önemlisi sokak köpeklerinin kısırlaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Bu bakımdan yasanın çıkartıldığı 2004 yılından beri, yetkili ve görevli konumunda olan birçok yerel yönetim kuruluşunun kısırlaştırma ve aşılama faaliyetlerini düzenli biçimde gerçekleştirmemeleri nedeniyle bu problemlerin yaşandığını unutmamak gerekir.

Sonuç

Bu çalışma, İzmir'de hayvan hakları mücadelesi veren dernek/toplulukları eski/yeni toplumsal hareketler tartışması bağlamında değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Görüşmeler 2022 yılının kasım ve aralık aylarında yapılmıştır. Çalışma görüşmecilerin uygun gördükleri yerlerde yapılmıştır. Örneğin, bazı görüşmeler hayvanların kaldığı barınaklarda gerçekleşirken bazıları ise görüşmecilerin bürolarında gerçekleşmiştir. Veri elde etmek amaçlı görüşme esnasında notlar alınmıştır. Bunun yanında katılımcılardan izin alınarak bazı görüşmecilerin sesleri kaydedilmiştir. Seslerinin kaydedilmesine izin vermeyen katılımcıların verileri görüşme formundan elde edilmiştir. Araştırma sonucunda Hayvan hakları hareketinin iktidarı devirmek gibi radikal bir amacı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında hayvan hakları savunucularının taleplerine bakıldığında iktidar için risk teşkil eden bir talebin de olmadığı görülmektedir. Yeni bir bakanlığın kurulması, var olan hayvan hakları yasasının uygulanması, hayvan hakları ile ilgili müfredata dersler konulması, hayvan barınaklarının yönetimini STK'lara bırakılması, yurtdışından köpek getirmenin yasaklanması, hayvanların ticarileşmemesi gibi mikro talepleri savundukları sonucuna ulaşılmıştır. Bunlar, kültürel alanı kökten değiştirmek yerine, gündelik hayatla ilgili küçük bir iki değişimle çözülebilecek taleplerdir. Türkiye'nin toprak alanı sadece içinde yaşayan insanlara ait değil, aynı şekilde bu topraklarda yaşayan diğer canlıların da yaşam alanıdır. Bu açıdan onların yaşam alanlarına ve yaşam haklarına saygı göstermek gerekir. Sehayder Derneği Başkanı'nın söylediği gibi "birlikte birbirimizin haklarına saygı göstererek yaşamak mümkündür".

Bir hareketin kamusal alanda görünür olması ve taleplerini siyasi alana taşıması hareketin büyüme durumuna bağlıdır. Hareket büyüdükçe, geniş kitleler tarafından destek gördükçe, taleplerin siyasiler tarafından gerçekleştirilme ihtimalleri de artmaktadır. ABD ve Avrupa ülkelerinde başta olmak üzere dünyanın çoğu ülkesinde hayvan hakları hareketleri güçlenmektedir. Türkiye'deki hayvan hakları hareketi bu ülkelerdeki hayvan hakları hareketlerinden etkilenmekte hatta onları örnek almaktadır. Bu açıdan Türkiye'de ilerleyen yıllarda hayvan hakları hareketinin siyaset arenasında daha fazla güçleneceğini öngörmek mümkündür. Bu da önümüzdeki yıllarda Türkiye'de hayvan haklarının ve hayvan hakları hareketinin daha fazla tartışılacağı anlamına gelmektedir. Hayvan haklarının korunmasına yönelik artan ilgi, hayvan hakları hareketlerinin geniş halk kitlelerince benimseneceğini göstermektedir. Bu durum ise siyasi partilerin hayvan hakları savunucularının varlık ve taleplerine daha fazla önem vermelerini gerekli kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aşkın, Y., & Yerlikaya, H. (2004). Dünya’da ve Türkiye’de Hayvan Haklarının Tarihsel Gelişimi. *Vet Hekim Der Derg*, 4(20), 39-46.
- Aydoğdu, M. ve Meral, O. (2019). Sahipsiz köpeklerin popülasyonunun kontrol altına alınması ve buna ilişkin hukuki altyapının oluşturulması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21, 2129-2159.
- Balkaya, F. (2014). Yeni Toplumsal Hareket Çeşidi Olarak Çevreci Hareketler. *Kültürel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 3(5), 41-50.
- Bayhan, V. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler ve Gezi Parkı Direnişi. *Birey ve Toplum*, 1(7), 23-57.
- Bayansar, R., & Bozkurt, Y. (2016). Yeni Toplumsal Hareketler Çerçevesinde Çevreci Hareket ve Gezi Parkı Olayları. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 276-293.
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (S. B. Mesut Bütün, Çev.) Ankara: Siyasal Kitap Evi.
- Çayır, K. (2016). *Yeni Sosyal Hareketler*. İstanbul: Kaknüs Yayınevi.
- Demirci, K. (2017). Hayvan Hakları Kapsamında Kentsel Alanlarda Sokak Köpekleri Olgusu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.
- Demiroğlu, E. T. (2014). Yeni Toplumsal Hareketler: Bir Literatür Taraması. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 133-144.
- Erdoğan, B., & Esra Köten. (2014). Yeni Toplumsal Hareketlerin Sınıf Dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 93-113.
- Ergün, Y. (2010). Hayvan Deneylerinde Etik. *Arşiv Dergisi*, 19, 220-235.
- Gustave, L. (2009). *Kitleler Psikolojisi*. (H. İlhan, Çev.) Ankara: Alter Yayıncılık.
- Işık, G. (2013). *Sanaldan Sokağa Toplumsal Hareketler*. Ankara : Nobel Yayıncılık
- İzmir’deki Sokak köpeklerinin Sayısı. (2017, 14 Ekim). Erişim Adresi:<http://www.izmirvho.org/basin-389-izmir-deki-sokak-kopeklerinin-sayisi.html>.

- Kanatlı, M. (2022). Çağdaş Siyaset Felsefesinde Hayvan Hakları Tartışmaları Üzerine Bir Literatür İncelemesi. *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 9 (19), 189-206.
- Kandır, E. (2014). Sokakların Yuvasız Sakinleri. *Ayrıntı Dergisi*, 2(21), 7-14.
- Kıbaroğlu, M. (2011). Arap Baharı ve Türkiye. *Adam Akademi*, 26-36.
- Kırıışık, F., & Öztürk , K. (2021). Şiddet Haberlerinden Hayvan Haklarına, Sahipsiz Köpek Sorunu. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(69), 360-381.
- Marx, K., & Engels, F. (2015). *Komünist Manifesto*. İstanbul: Yar Yayınları.
- Melikoğlu, B. (2009). Türkiye'de Kurulan İlk Hayvanları Koruma Derneğinin Tarihsel Gelişimi. *Vet Hekim Der Derg*, 1(80), 37-44.
- Offe, C. (1999). *Yeni Sosyal Hareketler: Kurumsal Politikanın Sınırlarının Zorlanması*. (K. Çayır, Çev.) İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Poyraz, Ö. (2000). *Labaratuvar Hayvanları Bilimi* . Ankara : Kardelen Ofset .
- Regan, T. (1983). *The Case For Animal Rights*. Kaliforniya : Kaliforniya Üniversitesi Yayınları .
- Savaş, T., Yaman , İ., & Cemil , T. (2009). Hayvan Hakları ve Hayvan Refahı: Hayvansal Üretim Dergisi, 1(50), 54-61.
- Singer, P. (1976). *Animal Liberation*. London : Jonathan Cape Press.
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tilly, C. (2008). *Sosya Hareketler*. (O. Düz, Çev.) İstanbul: Babil Yayınları.
- Touraine, A. (1999). *Toplumdan Toplumsal Hareket*. (K. Ç. Kitabı, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınevi.
- Ünder, H. (1996). *Çevre Felsefesi* . Ankara : Doruk Yayınları .
- Yaşar, A. & Yerlikaya, H. (2004). Dünya'da ve Türkiye'de Hayvan Haklarının Tarihsel Gelişimi. *Veteriner Bilimler Dergisi*, 4 (20), 39-46.

Hakem Deęerlendirmesi: Çift “k3r” hakem incelemesi.

ıkar atışması: Yazar çıkar atışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek aldığını beyan etmemiştir.

Peer-review: Double-blind peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü | *Ege University, Institute of Social Sciences*

Ege Sosyal Bilimler Dergisi | ***Journal of Ege Social Science***

e-ISSN 2651-4982

Cilt: 4, Sayı: 1-2, Ocak-Temmuz 2023 | *Volume: 4, Issue: 1-2, January-July 2023*

Sahibi (Owner): Ege Üniv. Sosyal BİLİmler Enstitüsü adına Müdür (On behalf of Ege Univ. Institute of Social Sciences, Director): Prof. Dr. Mustafa MUTLUER  Edit3rler (Editors): Dr. Ender 3ZBAY, Dr. 3ęr. y. Aytakin ERDOğAN  Yazı İşleri Müdürü (Managing Director): Koray KULEYİN (Enstitü Sekreteri | Institute Secretary)  Sekreteryaya - Grafik Tasarım/Mizampaj - Teknik İşler - Strateji - Süreç Y3netimi (Secretariat - Graphic Design/page layout - Technical works - Strategy - process management): Ender 3ZBAY

[İnternet Sayfası \(Açık Erişim\)](#)

[İnternet Page \(Open Access\)](#)

DergiPark
AKADEMİK

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/esbd>

Ege Sosyal Bilimler Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal Of Ege Social Science is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in January and July.